

INDIA



PÁZMÁNY NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK
9. KÖTET

A sorozat eddigi kötetei:

GYÓRFFY DÓRA: BIZALOM ÉS PÉNZÜGYEK

JANY JÁNOS: JOGI KULTÚRÁK ÁZSIÁBAN

JANY JÁNOS: ISZLAMIZMUS ÉS PAX ISLAMICA

REZSŐHÁZY RUDOLF: BEVEZETÉS A TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK MÓDSZERTANÁBA

SALÁT GERGELY: BÜNTETŐJOG A HAN-KORI KÍNÁBAN

SALÁT GERGELY (SZERK.): A KÍNAI ALKOTMÁNY

SALÁT GERGELY (SZERK.): KÍNAI ÁLOM – KÍNAI VALÓSÁG

SALÁT GERGELY ÉS SZILÁGYI ZSOLT (SZERK.): TRAUMÁK ÉS TANULSÁGOK

– A II. VILÁGHÁBORÚ ÖRÖKSÉGE A TÁVOL-KELETEN

Előkészületben:

JOÃO CARLOS ESPADA: A POLITIKAI SZABADSÁG ANGLO-AMERIKAI HAGYOMÁNYA

INDIA

A múltból a jövő felé

Gáthy Vera



TYPOTEX

A kötet kiadását támogatta:

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar



INDIA – A MÚLTBÓL A JÖVŐ FELÉ

Copyright © Gáthy Vera örököse, 2017

Hungarian edition © Typotex/Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2017

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

ISBN 978 963 279 945 2

ISSN 2416-1438

TYPOTEX – PANTA

A PANTA a Pázmány Egyetem Nemzetközi TANulmányokkal foglalkozó szakmai közösségének könyvsorozata, mely széles értelemben vett társadalomtudományi munkák révén mutatja be a globális világ múltját és jelenét. A sorozat neve egyszerre utal az intézményi háttérre, valamint arra a teljességre és sokszínűségre, amit megragadni hivatott: Πάντα.

Sorozatszerkesztő: Jany János

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	9
------------------	---

I. RÉSZ

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS: A SZUBKONTINENS ÉS KORAI TÖRTÉNETE

1. Az indiai történetírás nehézségei	13
2. Terület, népesség	16
3. A terület őstörténete	17
4. Az indusi kultúra	18

AZ ELSŐ ÉS A MÁSODIK BIRODALOM

II. RÉSZ

1. A védikus kor	27
2. A királyságok kora	43
3. A birodalmi eszme megjelenése, az első birodalom	64
4. A Maurja Birodalom fénykora: Asóka uralma	68
5. Hódítók északon	72
6. Gazdaság és kereskedelem	73
7. A második indiai birodalom ideje: a Gupta-kor	76
8. A kasztrendszer és az ember élete	92
9. A tudomány világa	95
10. A hinduizmus kialakuló és megszilárduló kultuszai	117
11. A hinduizmus általános vonásai	124
12. Átmeneti kor	125
13. Állandósuló muszlim jelenlét és uralom északon	127
14. Dél-India	129
15. Emlékeztető a kasztrendszeréről	134

TARTALOMJEGYZÉK

ÚJABB BIRODALOM: A MOGULOK	III. RÉSZ
1. India társadalmi és gazdasági állapota	137
2. Új vallás születik: a szikhek	139
3. Épül a Mogul Birodalom	143
4. A Mogul Birodalom Akbar után	156
	IV. RÉSZ
A NEGYEDIK BIRODALOM MEGTEREMTÉSE: A BRIT URALOM INDIÁBAN	
1. A kereskedelem korai időszaka	165
2. A Kelet-indiai Társaság és az angol állam	177
3. A „szipojlázadás” és a brit uralom a katonai felkelés után	192
4. A nemzeti függetlenségi mozgalom első időszaka	195
5. Gándhí a függetlenségi mozgalom élén	205
6. A függetlenségi mozgalom utolsó periódusa	210
	V. RÉSZ
AZ ÖTÖDIK „BIRODALOM”: A FÜGGETLEN INDIA	
1. Az új indiai állam megteremtése	227
2. A független állam politikai alapjai és szervezetei	232
3. A nem állami politikai szervezetek	252
	VI. RÉSZ
POLITIKATÖRTÉNET – VÁZLATOSAN	
1. Az első tizenhat év	255
2. Néhrú után	264
	VII. RÉSZ
AZ INDAI GAZDASÁG A GYARMATI IDŐKTŐL NAPJAINKIG	
1. Gyarmati előzmények	275
2. A jelen helyzet alapvető adatai	280
3. A független India iparfejlesztése	281
4. Mezőgazdaság	294
5. Szolgáltatás	308
6. Foglalkoztatás	321
7. Korrupció	322
8. Az indiai állam pénzügyei	325
9. A gazdaság liberalizációja	326
10. A BJP-kormány gazdasági kezdeményezései és az államháztartás	328

INDIA KÜLPOLITIKÁJA	VIII. RÉSZ
1. Bilaterális kapcsolatok	331
2. Regionális együttműködés	335
3. Új külpolitikai stratégia	335
A MAI INDIAI TÁRSADALOM	IX. RÉSZ
1. A kasztrendszer	345
2. További tagozódás: egyenlőtlenségek	360
3. A hiányzó nők kérdése	363
4. Az egyenlőtlen fejlődés	369
5. A mai indiai társadalom – másfajta megközelítésben	376
6. A hinduizmus napjainkban	384
AZ ÁLLAM ÉS A POLITIKA ÁTALAKULÁSA	X. RÉSZ
1. A politikai gondolkodás	389
2. A hindú nacionalizmus előretörése	394
3. Az erőszak mint politikai eszköz	400
4. A Szangh Parivár működése és eszmeisége	405
5. Keresztényüldözés	410
6. A politikai osztály változásai	415
PERSPEKTÍVÁK 2016 ELEJÉN	XI. RÉSZ
	435
HIVATKOZOTT MŰVEK	
Monográfiák	453
Tanulmányok, folyóiratcikkek, könyvfejezetek	458
FÜGGELÉK	
Angol főkormányzók Indiában; Brit alkirályok Indiában; Az indiai domínium főkormányzói	461
Az Indiai Köztársaság miniszterelnökei	463
Indiai szavak és kifejezések	464

BEVEZETÉS

A könyv előzménye az az elektronikusan hozzáférhető egyetemi jegyzet volt, amely 2012-ben a nemzetközi tanulmányokat és vallástörténetet hallgatók számára készült a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, és csupán a tananyagot követte. Nem vállalkozhatott arra, hogy a szubkontinensnyi India teljes valóságát áttekintse, mi több, képet kínáljon annak a szerény becslések szerint is három és fél évezredes történetéről, ha az azt megelőző évezredek nem is tekintjük. Nem akart indológus hallgatóknak ismereteket kínálni, hiszen az egy önmagában fejlett tudományág, amely több évszázados múltra tekint vissza.

Akár India történelmét, akár vallásait tekintjük, többféle megközelítés lehetséges. Ezekről a későbbiekben még esik szó. Arra azonban érdemes figyelni, hogy az elmúlt évtizedek felettébb szerény magyar nyelven megjelent szakirodalmához képest az India-tanulmányok világszerte hatalmas fejlődést mutatnak, és a nálunk hozzáférhető, jobbára rövid és összefoglaló jellegű írások elnagyoltak, elavultak, ma már tudományosságuk megkérdőjelezhető. Még nehezebb a helyzet a vallástörténet területén, ahol a tömegesen megjelenő forráskiadványok, az etnográfiai terepmunkák és a komplex, multidiszciplináris kutatási eredmények gyakorlatilag zárójelbe tették még olyan jelentős munkákat is, amelyeket fél évszázada még mindenki forgatott.

Az új évezred első évszázadában tanúi vagyunk Kína, Brazília, India, Oroszország és a Dél-Afrikai Köztársaság (az ún. BRICS-országok) gyors ütemű gazdasági felemelkedésének, és a 21. század további története már elképzelhetetlen nélkülük. Mellesleg Kína, India és Japán a világ azon három kultúrája, amely hosszú évezredek óta folytonosan fennáll. Szerepük pedig a mai világgazdaságban egyre inkább meghatározó. A globalizált világban a gazdaságon kívül ezek a kultúrák is növekvő hatást gyakorolnak világszerte. Sok téveszme, hiedelem terjed, amelyek jobb megértésére szükség van. A globalizáció tehát nem csupán a gazdasági határok világméretű eltűnését vagy éppen az amerikai értékrend és kultúra korlátok nélküli terjedését jelenti, hanem azt is, hogy ezek a hatalmas ázsiai kultúrák megjelentek a maguk értékeivel Európában és Magyarországon is. Számos

BEVEZETÉS

jógaiskola, hindú vallási csoport, klasszikus indiai táncokat és zenét előadó magyar művészegyüttes él és működik nálunk is, könyvkiadók ontják a jó és kevésbé jó irodalmi, vallási, ezoterikus és misztikus köteteket, ájurvédikus rendelők működnek. Nehéz eligazodni alapvető ismeretek nélkül ebben az áradatban, megítélni, mi az, ami értékes, autentikus, és mi az, ami felszínes, álságos és értéktelen, sőt félrevezető. Röviden: ma már az „általános” műveltség egyre kevésbé „általános” bizonyos ázsiai ismeretek nélkül.

A gyarapodó együttműködés ezekkel a nagy ázsiai társadalmakkal igényli alaposabb megértésüket, megismerésüket. A tudományban – különösen a társadalomtudományban – közismert probléma, hogy a világ különböző pontjain használnak fogalmakat, de mindenütt mást és mást értenek alatta. Ez különösen igaz a nagy ázsiai kultúrák esetében. Az értelmezési eltérések feltárása nagyban megkönnyítheti a kapcsolatok építését, fenntartását.

Mindezek a megfontolások és sok egyéb, az idők folyamán az oktatásban szerzett tapasztalat ahhoz az elhatározáshoz vezetett, hogy a jegyzetből valamiféle kézikönyvet fejlesszek ki, amely természetesen kevesebb ismeretet tartalmaz, mint kellene, és tartózkodik a világban zajló nagy tudományos viták „eldöntésétől”, legfeljebb saját vélemény megfogalmazására vállalkozik. Figyelembe véve, hogy India legalább annyira változatos, mint Európa, és mindössze annyival kisebb kontinensünknel, mint ha Skandináviát kivonnánk annak területéből, de közel két és félszer annyian lakják, aligha vállalkozhat bárki is átfogó, mindenre kitérő könyv írására, valamilyeni társ- és segédtudomány eredményeinek integrálására. Vannak azonban e könyvnek bizonyos főbb vonalai, amelyek eltérnek más hasonló munkák vezérfonalától, de talán megkönnyítik az összetett jelenségek és folyamatok megértését. Ez tehát csupán egyetlen megközelítés. Bizonyosan támadható, és állításai vitathatóak. De akinek nincs ideje könyvtárnyi irodalmat végigolvasni Indiáról, esetleg nem is fér hozzá akár csak a fontosabb munkákhoz sem, némileg tájékozódhat a világ második legnépesebb és dinamikusan fejlődő országának történelméről és jelenéről.

Az olvasónak, ha csak a tartalomjegyzéket tekinti át, szemébe tűnhet, hogy a terjedelem jelentős része India történelmével foglalkozik, igaz, úgy, hogy már az alapok lefektetése során megmutatja a múlt kapcsolatát a mai India mindennapjaival. Kevés olyan kultúra létezik ugyanis világunkban, ahol a múlt – átalakulásokkal – akkora intenzitással szövi át meg át a jelent, mint Indiáét. A múlt persze másutt is jelen van, de jobban beépült az évszázadok változásaiba. Magyarországon a joghallgatók nem véletlenül tanulnak római jogot, és Európában (Oroszországot kivéve), illetve Amerikában a fő vasútvonalak ún. normál tengelytávolsága azért akkora, amilyennek ismerjük, mert egykoron a római szekereké ez volt.

Indiában nemcsak arról van szó, hogy a vallási és társadalmi hagyomány ugyan rugalmasan változott az évezredek során, mégis számos intézménye és szokása máig megmaradt és visszakövethető az ókorig, hanem arról is, hogy bizonyos – jelenleg kormányon lévő – politikai erők kifejezett célja az indiai történelem átírása egy újfajta „nemzetépítés” érdekében, amely az eddig ismert múltat e politikai cél szolgálatába állítja. Emellett India mai önképe is megköveteli, hogy történelme alátámassza nagyságát. India regionális nagyhatalomként képezi le önmagát, világhatalmi törekvésekkel, egyedülálló kultúrával, gyors gazdasági fejlődéssel, hatalmas népességgel, és elvárja, hogy nagyságát és dicsőségét a világ elismerje. Ehhez szükségét érzi annak is, hogy történelmét a világon a legősibbnek lássa és láttassa. A folyamat nem ma kezdődött el, és szorosan összefonódik a gyarmati korszakkal. A jelenséget majd a megfelelő kronológiai sorrendben, folyamatában vizsgálom, kiemelve annak legfontosabb állomásait. Itt csupán felhívom a figyelmet arra, hogy napjaink indiai történetírása kettészakadt, és már nem csupán arról van szó, hogy a gyarmati idők és korabeli külföldi szerzők munkáit sokszor elvetik, hanem arról is, hogy a történettudomány egyetemesen elfogadott módszertanát is felszámolják, és képzetlen politikusok „dolgozzák át” India múltját, illetve e szerzők igyekeznek diszkreditálni a szakma szabályait tiszteletben tartó indiai történészeket is. E küzdelem közepette az állásfoglalás a különböző kérdésekben még nehezebb, de vállalni kell a tudomány követelményeinek – források felkutatása, felhasználása, segédtudományok (nyelvészet, antropológia, szükség esetén archeogeológia és egyéb régészeti segédtudományok), régészet eredményeinek felhasználása, műholdas felvételek, szövegek belső kritikája és számos egyéb módszer – tiszteletben tartását.

A 20. század és a függetlenség elnyerését követő évtizedek bemutatása némi képet alkot a gazdaságról is, de érthető, hogy napjaink gazdasági eredményei néhány év alatt elavulnak, és legfeljebb csak a gazdasági ágazatok tendenciáit jelezhetik. Az internet idején a frissítés gyorsan lehetséges, ám az internettel óvatosan kell bánni, mert nemcsak a számszerű adatok lehetnek pontatlanok, „korrigáltak” attól függően, hogy ki publikálja azokat, hanem a politikai folyamatok, mi több, a történelem eseményeinek visszamenőleges átírása is nagy intenzitással folyik a világhálón a fent említett politikai megfontolások okán. Bizony boldog-boldogtalan felteszi a saját verzióját egy-egy történeti esemény, kérdés kapcsán.

A tájékozódást hivatottak megkönnyíteni a mellékletek, különösen is az indiai szavak és fogalmak szószerkezete, hiszen a szövegben állandóan és megismételve lehetetlen ezekhez magyarázatot adni. Segítséget jelent még pl. az indiai miniszterelnökök jegyzéke is. Az irodalomjegyzék valójában

BEVEZETÉS

a könyv háttéranyagát tartalmazza, hiszen India egészéről lehetetlen átfogó bibliográfiát összeállítani.

A szövegben sok indiai fogalom és név szerepel. Az átírás nem követi az IAST (International Alphabet of Sanskrit Transliteration) rendszerét, amihez nyelvészeti ismeretekre van szükség, hanem ejtés szerint szerepelnek az indiai szavak, így azok már nem igényelnek változtatást.

Ezúton mondok köszönetet különösen dr. Jany Jánosnak, aki „kiszorította” belőlem ezt a könyvet, és dr. Lőrincz Ádámnak sok és hasznos tanácsáért és türelméért, amellyel végigolvasta a kéziratot.